

Új sorozat, biztató kezdet TÉKA

Örömmel fogadtam a Kriterion gondozásában nemrég megjelent háromnyelvű műszaki szótárt.* Készülteiről régen tudomásom volt, szükségességét még sokkal régebb éreztem, s nagyon leegyszerűsíténém a problémát, ha örömet csak azzal indokolnám, hogy mit jelent ma egy műszaki szótár mint segédeszköz a műszakiak számára, akiknek munkahelyükön kell nap mint nap a „többnyelvűséggel“ birkóznuk.

E kis könyvecske megjelenése kettős fontosságú: egyrészt önmagában véve is könyvkiadásunk jelentős lépésének tekinthető egy ilyen munka megjelentetése, másrészt a könyv fedelén nagybetűs felirat jelzi vagy legalábbis sejteti (hála a többes számnak), hogy a Kriterion kiadó egy újabb sorozatának első kötetét tartjuk a kezünkben. A kiadó vitathatatlan jószándékát és érdemeit nem tévesztve szem elől, mégis bírálattal kell kezdenem ezt a könyvszemlét, mert érthetetlennek tartom, miért nem kap az érdeklődő olvasó sem a szótár fedelén (vagy hátlapján), sem az előszóban egyetlen szó utalást arra, hogy tulajdonképpen *miféle kézikönyvekről* van (illetve lesz) itt szó. A lényeg természetesen az, hogy egy — mint látni fogjuk, nagy érdeklődésre számító — sorozat első tagja már megszületett, a többi kötet minden jel szerint követni fogja, s a hiányolt tájékoztatás helyett Dávid Gyula, a Kriterion munkatársa szíves közlése alapján megírhatom: a sorozat enciklopédikus jellegű kézikönyvekből fog állni, mind humán, mint természettudományos tárgykörökből, elsősorban a nagyközönség, de nem utolsósorban a szakemberek számára.

A román—magyar—német műszaki kishoztár megjelenésének tényét méltatva talán a legjobb, ha az egyik szerző, Rohonyi Vilmos előzetes ismertetőjéből idézek: „Ez a szótár nem egyszerű műszaki könyvkiadási ügy, hanem közügy, a hazai magyar és német technikusok jogos igényének és ezzel párhuzamos országos érdeknek szövetségéből született közügy.“ (Korunk, 1972. 6.) Ebből a megfogalmazásból látható a legtisztábban, mi vezérelte a szerzőket, amikor — nem kis feladattal küszködve — sikerrel próbálták meg az adott szűk keretbe „belepréselni“ a hazai viszonyok között leghasznosabbnak és leghasználatosabbnak ítélt szak kifejezéseket. És itt főleg azt a tényt szükséges hangsúlyoznom, mennyire úttörő ez a munka mindenekelőtt román—magyar, illetve magyar—román viszonylatban, hiszen eddig mindkét irányban egy harmadik közvetítő nyelvre voltak utalva a szótárt igénylő műszakiak.

Kik lesznek vagy kell hogy legyenek a szótár „felhasználói“ (mivel a szótár nemcsak olvasmány,

Studii de știință politică. — A Teorie și metodă în științele sociale (Elmélet és módszer a társadalomtudományokban) sorozat IX. kötete tizenöt — részben különféle folyóiratokban már megjelent — tanulmányt közöl a politológia elméleti és határkérdéseinek tág köréből. A szerkesztők, Ovidiu Trășnea és Marin Voiculescu — akik annak tudatában válogatták és egyeztetették az írásokat, hogy a politika hagyományos eszközei immár elavultak — a politikatudományi foglalatosságoknak az UNESCO égisze alatt már 1949-ben bekövetkezett intézményesülése jegyében szorgalmazták az „erőfeszítések egybehangolását“ a szerteágazó, de ugyanakkor sok szempontból konvergens részek korszerűbb ötvözésére. Ebben az értelemben hangoztatják, hogy egyre kívánatosabb a politológiai pluralizmus vagy „policeintrizmus“ felszámolása és a kutatás egységesítése. Ovidiu Trășnea a megközelítés módjairól szólva emlékeztet arra, hogy a marxizmuson kívül, de bizonyos esetekben a marxizmuson belül is felismerhető például a neoinstitucionalizmus, a strukturalizmus, a formalizmus. A kötetben Huszár Andor *A politikai viszonyok sajátosságáról*. Lőrincz László *A társadalom „politikamentesítésének“ elméletéről* értekezik. (Editura politică, 1973.)

Munkásmozgalom-történeti Lexikon. — Az 1928-ban Madzsar József szerkesztésében megjelent Társadalmi Lexikont leszámítva egyedülálló magyar nyelvű kiadvány lexikonszerű tömörséggel és rendszerezéssel ismerteti a ma létező és az elmúlt 120—130 év során jelentős szerepet betöltött szocialista, szociáldemokrata, kommunista és munkáspártok, szakszervezetek politikai és szervezeti történetét, a munkásmozgalom különböző

* Biró András—Killmann Victor—Rohonyi Vilmos: Román—magyar—német műszaki szótár. Kriterion Kézikönyvek. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest, 1973.

TEKA

korszakait, áramlatait, valamint közel 2000 személyiségének életét és tevékenységét. A 3200 szócikknek több mint a fele a nemzetközi, 35 százaléka a magyar munkásmozgalmi eseményeket, szervezeteket, személyeket és sajtót mutatja be, további 350 szócikk a munkásmozgalom-történet, illetve a mozgalom legfrissebb fogalmait elemzi. (Kossuth, 1972.)

VIORICA GUY MARICA: Sebastian Hann. — A szepességi Lőcséről Nagyszébenbe vándorolt híres ötvösművész életének és műveinek monografikus bemutatása ez a német nyelven megjelent könyv. Sebastian Hann (1644—1713) 1675-ben mutatta be mesterművét a nagyszebeni aranyművesek céhében, s élete végéig Erdély egyik legmegbecsültebb mestereként s nagyszebeni előljáróként nagy tisztelet övezte. A szerző rendkívül gazdag dokumentációs anyag segítségével bepillantást nyújt a XVII—XVIII. századi európai és erdélyi ötvösművészet titkaiba, rámutat Erdély fontos szerepére a vonatkozásban. Hann nagyban hozzájárult az erdélyi ötvösművészet stílusának megújításához: a fellépte előtt igen elterjedt növény-ornamentikát fokozatosan figuratív elemekkel helyettesíti, díszítése epikus és dramatizáló hajlamról árulkodik. Művei egész Európában elterjedtek. Legtöbbet belőlük budapesti múzeumokban, valamint a nagyszebeni Brukenthal Múzeumban őrznek. A szép grafikai kivitelés és az igényes reprodukciók növelik a könyv (magyar vonatkozásokban is) igen gazdag dokumentációs értékét. (Dacia, 1973.)

FRIEDRICH HÖLDERLIN: Gedichte. Hyperion. Empedokles. Briefe. — A Kritikon új német sorozata, a *Kleine Schulausgabe* — a Tanulók Könyvtárának a megfelelője

hanem hasznos segédeszköz is, amelyet munkánk során használunk)? A szerzők, az előző tanúsága szerint, elsősorban a szakmunkásokra, mesterekre és technikusokra gondoltak, aminthogy nyilvánvalóan ők alkotják a műszaki gárda lényeges hányadát, ők igénylik leginkább egy könnyen kezelhető, a szakzókinces legfontosabb részét tartalmazó szótár létezését; ők állanak legközelebb a gyártási folyamatokhoz s a gyártott termékekhez, ők olvassák és értelmezik nap mint nap a műszaki dokumentációt, ebben a fázisban pedig már jóvátehetően hibákhoz vezethet egy-egy fogalomzavar vagy félíg megértett mondat. A termelésben tehát döntő jelentőségű közös érdek a tökéletes fogalmi azonosság az együtt dolgozó magyar, német és más anyanyelvűek között. Fontossági sorrendben mindjárt ez után kell említenem szakliceumaink nemzetiségi tanulóit, akik egyszerre birkóznak a műszaki fogalmakkal s a nyelvvel, és akiken az általános szótárak eddig nem sokat segítettek. De ezzel még korántsem zártam le a sort. Remélem, egyetlen fiatal magyar anyanyelvű mérnök kollégám sem veszi zokon, ha leszögezem: ritka közöttünk, aki egy bármily rövid szakmai ismertetőt szabatosan és helyesen meg tud írni, el tud mondani magyar nyelven. Pedig romániai magyar és német nemzetiségű műszaki értelmiségire ennél nagyobb feladatok is várnak: megfelelő színvonalon végezni az anyanyelvű szakoktatást, szak- és ismeretterjesztő munkákat írni és fordítani stb. Erre a szótárra tehát (még ha terjedelmét tekintve szerény is) a hazai *műszaki értelmiségnek* szüksége van, hiszen a saját szakszókincsünket nem ismerjük, anyanyelvünknek épp azt a részét veszítjük el, amelyet hivatásunknál fogva leggyakrabban használunk; s ugyanakkor attól a lehetőségétől is megfosztjuk magunkat, hogy ismereteinket a legerőteljebben cserélhessük ki a velünk egy anyanyelven szólókkal.

De az a megállapítás sem túlzás, hogy éppen a műszaki ismeretek anyanyelvű terjesztése terén van a legtöbb pótolnivalónk. Ehhez pedig a most kiadott szótár a legjobb segítség — s egyúttal a legjelentősebb „kezdő lépés” is. És végül hadd említsem meg a nem műszakiakat, közülük is talán leginkább az újságírókat, akik számára a szótár hasznos lehet, hiszen (tapasztalatból állíthatom) mind a köznap beszédben, mind az újságírásban sokszor nagyon pontatlan és „pongyola” megfogalmazásokkal találkozunk, valahányszor műszaki kérdésekről esik szó.

Ennyit a szótár szükségességéről és várható hasznáról. Ami a szerkesztést, a kezelhetőséget illeti: a célnak megfelel, sőt merem állítani, hogy e téren felveszi a versenyt „nagyobb testvéreivel”. A kivitelezés szempontjából egy észrevételem van a jövőre (mind az esetleges új kiadásra, mind a hasonló kiadványokra) nézve: hasznos lenne néhány üres lap beiktatása a könyv végére, ahova az olvasó a használat közben felfedezett hiányokat feljegyezhesse.

Mit várnak a hazai műszakiak — az általános várákozás „keretében” — egy ilyen biztató kezdet folytatásaként? Szűkebb területeket felölelő, a sa-

játos hazai viszonyokat is figyelembe vevő, az előzőhöz hasonló szerkesztésű szakszótárakat (esetleg értelmező szótárakat). Nem hiányozhatnak a sorból a viszonylag új szakterületeket felölelő szótárak sem, melyek szükségessége még érezhetőbb — gondolok például az irányítástechnikára, a gépesített adatfeldolgozásra stb. Fontos elvárás e szótárakkal szemben a megfelelő példányszám is. Gondolom, maga a kiadó sem képzelte, hogy a *Román—magyar—német műszaki szótár* mintegy 5500 példánya kielégíti az igényeket; de ha a lehetséges érdeklődők fentebbi felsorolása nem eléggé meggyőző, beszélhet a könyveladó is a szótár iránt megnyilvánuló keresletről.

Tonk István

TEKA

— harmadik köteteként jelent meg a régóta esedékes Hölderlin-válogatás. A korában el nem ismert, tragikus sorsú költőt, akinek mélységeit még Goethe sem értette meg (1770-ben született, harmincegy éves korán túl nem alkotott, végül élete utolsó harminchat évét teljes szellemi sötétségben élte le 1842-ben bekövetkezett haláláig), így jellemzi az előszót jegyző Michael Marckel: „Az egész Goethe-kort a régi rend elleni lázadás témája uralta, Hüperion és Empedoklész ugyanazt akarták és tették, mint Karl Moor, Don Carlos vagy Faust. Egy jellemző különbséggel mindenesetre: míg azok a világ megújítását harc által képezték el, addig ez itt a halál révén következik be; és ha azok számára a halál történelmileg meghatározott vereséget jelent, itt siker és győzelem. Ez választja el Hölderlint a Sturm und Drangtól, a klasszicizmustól, s köti a romantikához...“ A nagy költő főbb műveit és egyes leveleit tartalmazza a kötet (ezekből talán többet is lehetett volna közölni, főleg azokat, amelyekből Goethe és Schiller hűvös, meg nem értő magatartása világlik ki), valamint a kései himnuszokat, amelyeket kortársai az elborult elme megnyilatkozásainak vélték, s csak az utókor fedezte fel jelentőségüket a német líra megújítása szempontjából. (*Kriterion*, 1973.)

ALFRED KITTNER: Gedichte. — A *Legszebb versek* német sorozatában megjelent kötet a szerző első olyan verseskötete, amelyben — éppen az áttekinthetőség kedvéért — a versek kronológiai sorrendben, és nem tematikai szempontok szerint vannak elrendezve. Az 1906-ban született Kittner az egyedüli a hazai német irodalomban, akinek munkáit a moszkvai emigráns körnek Johannes R. Becher szerkesztet-

Természettudományos irodalom a Dacia kiadásában

Vannak (esetenként kiváló) természettudósaink, napvilágot látott számos, anyanyelvünkön írott (esetenként jó színvonalú) munkájuk, de bizony mondom, nincs gazdag természettudományos irodalmunk. Az *irodalmat az egy halom irománynál* minőségileg magasabb rendű fogalommal a megfelelő kiadói politika teszi. A hazai magyar nyelvű természettudományos tárgyú könyvkiadásban pedig a legutóbbi időkig átgondolt szerkesztéségi koncepció nem érvényesült. Aki mert, az nyert: aki vette magának azt az — egyébként nem lebecsülendő — fáradságot, hogy valamely nem teljesen obskúrus tárgyról egy könyv-terjedelmű, meglehetősen összefüggő és szabatos értekezést szerkesszen, munkája rendszerint nyomdafestéket látott, beírtnak tekintheti nevét a Balogh Edgár-féle Who's Who-ba. De lehetetlenség — mai napig is az — hazai magyar nyelvű kiadványainkból (hacsak középiskolai tankönyveket nem veszünk igénybe) általános természettudományos műveltségre szert tenni.

Ebből a várákózó álláspontból való kimozdulásra az első lökést talán *A Hét* tudományos közírási ankétja adta. („Ifjú” korában *A Hét* több ilyen magot vetett el, amelynek csírázásától sokat reméltünk; természettudományi téren például még a számítástechnikai ankétot említeném — 1972. július 7.). Hasznos lenne, ha a szerkesztőség — vagy a lap megbízásából valaki — felmérné, mivé lettek ezek a kezdeményezések. A tudományos közírás ankétján (1971. november 19.) és az azt követő vitában világosan kidomborodott a természettudományos irodalom iránti kereslet meglepő nagysága, a kielégítés lehetőségei, akadályai és a tennivalók. Hogy ez a vita mennyire jelentett indítékot könyvkiadó-vállalataink számára magyar nyelvű természettudományos kiadványok rendszeres és körültekintő termelésére, azt, sajnos, közvetlenül lemérni az an-